

 <http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.1930>

 Zafer GÜLER
İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve AB Hukuku Bölümü,
TÜRKİYE

Citation: Güler, Z. (2020). Avrupa Birliği'nin enerji politikası ve yargı organları kararları. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 7(55), 1817-1826.

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ENERJİ POLİTİKASI VE YARGI ORGANLARI KARARLARI

ÖZET

İki büyük dünya savaşından sonra Avrupa Birliği'nin kurulması ve birkaç on yılda enerji alanında büyük değişimler yaşanmıştır. Enerji kaynaklarına sahip olma ve verimli bir şekilde kullanmak amacıyla, Avrupa Birliği (AB) önemli siyasi ve ekonomik kararlar almıştır. Bu kararlar AB'nin tüm organları tarafından eşgüdümle uygulanmıştır. AB'ye katılım sağlayan her ülke kısa bir süre içinde AB'nin enerji politikasına ayak uydurmaya çalışmıştır.

Bu çalışmada, AB organlarının enerji sektöründe almış olduğu siyasi kararların işlevselliği ve içeriği kısaca anlatılmaya çalışılmıştır. AB Konseyi'nin ve komisyon kararlarının, direktiflerin, AB Mahkemesi ve Ombudsmanlığı tarafından ne şekilde karara bağlandığını gösterilmiştir. AB'nin aldığı kararların; sadece enerjinin verimli ve etkin kullanılması amacını taşımadığı, aynı zamanda çevresel ve insani boyutların da değerlendirildiğini gösteren karar örnekleri verilmiştir.

Enerji stratejisi, AB için büyük önem taşımaktadır. AB'nin aldığı kararların en başta geleni enerjidir. Enerji, AB'nin varlığını sürdürebilmesi için gerekli olan en önemli etken olduğu gibi, kuruluş amacıdır da. Enerji kaynaklarının birlikte değerlendirilmesi siyasi, ekonomik ve sosyal alanlarda Avrupa ülkeleri arasında iki büyük savaş sonrası karşılıklı işbirliği ve dayanışmaya dönüşmüştür.

Anahtar Kelimeler: AB Enerji Politikası, Enerji, AB Politikası, AB Mahkemesi, AB Ombudsmanı

ENERGY POLICY OF THE EUROPEAN UNION AND JUDICIARY ORGAN DECISIONS

ABSTRACT

After two great World Wars, the establishment of the European Union and major changes in the field of energy have occurred in a few decades. In order to has energy resources and use them efficiently, the EU has made important political and economic decisions. These decisions were implemented in coordination by all bodies of the EU. Every country that has joined the EU has tried to keep up with the energy policy of the EU in a short time.

In this study, I tried to briefly explain the functionality of the political decisions taken by the EU organs in the energy sector and in short. It has been shown how the EU Council and the Commission's decisions, directives, are decided by the EU Court and the Ombudsman. Decisions taken by the EU are not only aimed at efficient and effective use of energy but also examples of decisions where environmental and human dimensions are evaluated.

The energy strategy is of great importance for the EU. Energy is the foremost of the decisions taken by the EU. Energy is the purpose of establishment, as it is the most important factor for the EU to survive. The joint evaluation of energy resources has turned into two major post-war mutual cooperation and solidarity between European countries in the political, economic and social fields.

Keywords: EU Energy Policy, Energy, EU Policy, EU Court, EU Ombudsman

1. GİRİŞ

Son yüzyılda dünyadaki tüm savaş, kargaşa ve çatışmaların, isteyerek veya istemeyerek yapılan siyasi ve ekonomik birlikliklerin en büyük nedenlerinden biri, her zaman enerji olmuştur. Devletlerin ve ulus ötesi şirketlerin enerji kaynaklarına hakim olma isteği dünyadaki büyük siyasi hareketleri derinlemesine etkileyen bir neden veya sonuçtur. Birinci Dünya Savaşı'nda, Almanya'nın Shangdong ve diğer Asya limanlarını kaybetmesi o bölgedeki tüm savaş gemilerinin saf dışı kalmasına neden oldu, bunun nedeni

ise Alman savaş gemilerinin enerji yakıtı olarak kömür kullanmasıydı. Bu gemiler çok büyük miktarda kömür kullanarak yol kat edebiliyordu. Kömürün yataklarının kaybedilmesi, on binlerce askerin ve yüzlerce savaş gemisinin savaş dışı kalması demektir. Bu nedenle de Almanya bu kaybın etkisini kısa zamanda Batı Avrupa cephesinde de hissetti. Almanya için kömür, savaşın kaybedilmesinin nedenlerinden biriydi. Aynı zamanda Verdün cephesi; Fransa ile Almanya arasında meydana gelen ve büyük bir cephe uzunluğu olan, yer altı enerji kaynaklarına tamamıyla hakim olma savaşıydı.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra ise Fransız Dış İşleri Bakanı ve daha sonra Başbakan olan olan Robert Schuman'ın; Avrupa Kömür ve Çelik Birliği'nin oluşturulması önerisiyle Fransa ve Batı Almanya olmak üzere, üyeler arasında kömür ve çelik endüstrilerinin yönetimini bir araya getirmesi, dönemin en önemli sanayi hammaddeleri olan kömür ve çelikten doğabilecek herhangi bir uyuşmazlığın önlenmesi ve buna bağlı olarak iki ülke arasındaki olası bir savaşın engellenmesi amacıyla yapıldı. Böylece Avrupa'daki ilk uluslar üstü topluluk 1951 Paris Antlaşması'yla yalnızca Fransa ve Almanya'nın katılımlarıyla değil, İtalya ve üç Benelüks ülkesi Hollanda, Belçika ve Lüksemburg tarafından da oluşturulmuş oldu. Böylelikle kömür kaynağının Avrupa'nın kalkınması amacıyla birlikte kullanılması amaçlandı. Kömür; demir ve çelik sanayi için hayati bir maliyet unsuru olduğu için Avrupa'nın çelik sektöründe varlığını sürdürebilmesi ve Dünya'da var olan diğer üreticilerle olan rekabetini desteklemesi için hayati bir özellik taşımaktadır. Bu nedenle, ulus üstü bir güç oluşmasında önemli bir meta olarak önem kazanmıştır.

Gümrük ve ticaretin geliştirilmesi için 1957'de oluşturulan ve imzalanan Avrupa Ekonomik Topluluğu'na, 1958 yılında kurulan ve benzer bir kurum olan nükleer gücün barışçı amaçlarla kullanılması için oluşturulmuş Avrupa Atom Enerji Birliği-AAET (Euroatom) kuruldu. 1967'de ise AET ve Euroatom birleştirilmiştir. Nükleer gücün kullanılması ile hammaddesi olan uranyum önemli bir enerji kaynağı olarak önem kazandı. Hatta Afrika'nın en büyük ikinci yüzölçümüne sahip Kongo Cumhuriyeti'nde Belçika Krallığı'ndan ayrıldıktan sonra iç savaş çıkmıştır. Bu savaşın gerçek nedeni ülkenin güney bölgelerinde var olan uranyum yataklarıdır. Bu bölgedeki mücadelenin nedeni, büyük güçlerin bu enerji kaynağını çıkartmak ve kullanmak amacıyla yaptıkları güç savaşıdır. Petrol, kömür gibi enerji kaynakları için yapılan savaşlar, uranyum için de yapılmıştır. Gelecekte tükenen uranyum rezervlerinin yeniden bir savaşa neden olabileceği iddiaları da söz konusudur.

Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu tek pazar yaratmada başarılı olmuşsa da kömür ve çelik sanayisinin gerilemesine engel olamamıştır. Ancak bunun yerine ileride kurulacak olan bir Avrupa Birliği'ne gerçek anlamda zemin hazırlamıştır. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu kuran yüz madde uzunluğundaki Paris Antlaşması 18 Nisan 1951 tarihinde Fransa, Batı Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg arasında imzalandı. Böylece ulus üstü ilkelere göre oluşturulmuş ilk uluslararası topluluk kurulmuş oldu. Bu topluluk, bir kömür ve çelik ortak pazarı yaratmayı, işsizlik oranını düşürmeyi, katılımcı ülkelerin ekonomilerini iyileştirmeyi ve pazarı geliştirmek için kuruldu. Ayrıca, istikrarı koruyup, işsizliği düşürerek büyük miktarlarda üretim ve dağıtımın da aşamalı olarak örgütlenmesi amaçlandı. Kömür Ortak Pazarı 10 Şubat 1953 tarihinde açıldı. Avrupa Kömür Çelik Birliği anlaşmasına 50 yıllık bir süre konulmuştu. Avrupa Kömür ve Çelik Birliği ile birleştirilen Euroatom da bundan daha sonra etkilenmiş olacaktı. Ancak tüm bu birliklerin mal varlığı ve işlevselliği Avrupa Birliği'ne devredilmiştir. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (AAET), sektörel seviyede bir iktisadi birleşme hareketi olmalarına karşılık; AET, genel ekonomik boyutta bir iktisadi birleşmedir.

2. AVRUPA BİRLİĞİ ENERJİ POLİTİKASI VE YARGI ORGANLARI KARARLARI

2.1. Avrupa Birliği Enerji Politikasına Bakış

1973 yılında yaşanan petrol krizini takip eden sene, 1974'te Avrupa Birliği (AB) Konseyi (AET) Yeni Enerji Politikası Stratejisi'ni kabul etmiştir (URL 1). Bu belgede üye ülkelere yenilenebilir enerji kaynaklarından ve katı atık olarak kömür 'den daha fazla istifade edilmesi önerilmiştir. 1987 yılında Avrupa Tek Senedi kabul edilmiştir. 1993 yılında Avrupa Birliği Anlaşması kabul edilmiştir. Bu anlaşma tüm diğer anlaşmaları kapsamaktaydı. Avrupa Birliği'nin enerji politikasının çerçevesini 194. Madde oluşturur. 1999 yılında Amsterdam Anlaşması, 2003'te Nice ve 2009'da 351 maddelik, aynı zamanda Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkındaki Anlaşma ile tüm AB politikaları ve genişleme süreci

revize edilmiştir. Bu anlaşma kapsamında, daha önce kabul edilen Avrupa Birliği Anlaşması hükümleri de 53. Madde gereği uygulanmaktadır.

Avrupa Komisyonu ve Konseyi'nin 1995'de kabul ettiği ve 1997'de yürürlüğe giren 'Avrupa Birliği İçin Enerji Politikası' olarak adlandırılan "Beyaz Bildiri" yayımlandı. Bu bildiri Avrupa Birliği Anlaşması'nın 194. Maddesinin şartlarını temel hedef olarak belirlemiştir. Bu hedefler: Enerji piyasasının işlemlerini sağlamak, enerji sevkiyatının güvenliğini sağlamak, enerji verimliliği ve güvenliğini sağlayıp yeni ve yenilenebilir enerji türlerini geliştirmek, enerji şebekelerinin arasındaki bağlantıyı sağlamaktır (URL 2). Beyaz Kitap enerji pazarının genel ilke ve hedeflerini belirledi. Aynı zamanda çevre ile ilgili duyarlılık ve rekabete açık bir pazar olması vurgulandı. Ancak temel olarak birliğin enerji konusunda tüm yetkileri birleştirildi. Genel olarak AB iç pazarının temel ilke ve hedefleri ifade edilmiş oldu (Dura & Atik, 2014:389). 1998–2002 Enerji Çerçeve Programı geliştirildi. 2002 yılı Avrupa Konseyi Zirvesi'nde elektrik ve doğal gaz alanında serbestleştirme ve enerji piyasasının serbestleştirilmesi kararı alındı.

2000 yılında; kabul ettiği Yeşil Bildiri'de (Yeşil Kitap) dâhil olmak üzere, hemen tüm enerji belgelerinde yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımına vurgu yapılmakta ve son yıllarda somut hedefler belirlenmektedir. 2009/28/EC sayılı (URL 3) AB Yenilenebilir Enerji Direktifi AB'de yenilenebilir enerji kaynaklarının teşviki için yürürlükte olan temel belge, 2003/30/EC sayılı eski direktiflerin yerini almıştır (URL 4).

2003 (Kasım)'da, Avrupa Elektrik ve Doğalgaz Düzenleme Grubu oluşturuldu. Grubun daha çok elektrik piyasasının oluşumunda daha liberal ve özel sektörün ağırlıklı olarak işlevinin temin edilmesi hedeflendi. Doğalgaz dağıtım ve pazarlanmasında şirketlerin çalışma ve pazar faaliyetlerini düzenlenmesinden başka, komisyon çalışmalarında; gerek Ekonomik Sosyal Komite'nin gerekse Bölgeler Komitesi'nin çalışmalarında daha kontrollü bir yapı oluşması istenmiştir.

2006 yılının Mart başında Avrupa Komisyonu Enerji politikasına ilişkin bir Yeşil Kitap (Kalıcı, Rekabetçi, Güvenli Enerji Stratejisi) daha yayınladı. Bu çalışma, aynı yılın Mart ayında toplanacak olan konsey kararlarına ışık tutmak amacıyla hazırlanmıştı. 2004 yılında Avrupa Birliği 25 üyeye ulaşmıştır. Yeni üyeler çoğunlukla Baltık ülkeleri ve bazı eski sosyalist ülkelerdi. Bu ülkelerin Avrupa Birliği'nin enerji ağı yapısına uyum süreçlerini hızlandırmak ve enerji alt yapılarının birliğe daha çabuk uyum sağlamasının hedeflendiği görülmektedir. Komisyon raporunda 6 özel ve 20 somut öneri söz konusudur. Ancak genel değerlendirmede; petrol, doğalgaz, elektrik, yenilenebilir enerji kaynakları 4 değişik açıdan değerlendirilmektedir. Bu kaynakların tüm girdi ve üretim değerleri göz önünde bulundurularak analizi yapılmıştır. Bu analizler, Ekonomik ve Sosyal Komite ile Bölgeler Komitesi tarafından da değerlendirilmiştir. Komisyon; bu raporunda Avrupa Parlamentosu'na, komitelere ve konseye atıfta bulunmuştur. Bu yaklaşıma göre; enerji politikasında hedeflenenler kısaca şöyledir: Güvenli Tedarik; (Teknik bilgilere göre düzenleme), maliyetlerin düşürülmesi, etkili rekabetin sağlanması, CO² Emülsiyonu azaltılması (Kyoto Protokolü), diğer ülkelerle olan ilişkilerin geliştirilmesi, gerek çoklu gerek ikili temasların devam ettirilmesi, Avrupa Yatırım Bankası'nın faaliyetlerinde tüm enerji stratejilerini göz önünde bulundurularak yatırım ve kredi imkânlarının değerlendirilmesi, Avrupa gaz ve petrol boru hatlarının kontrollü ve revize edilerek enerji arz güvenliğinin temin edilmesi ve gerekli yatırımların yapılmasıdır.

Bütün tasarlanan bu hedeflere ek olarak, birlik düzeyinde faaliyete geçirilmek için yapılan çalışmalar da şu şekildedir: Avrupa Enerji Şebekesinin (ağının) Kurulması Kanunu'nun çıkartılması, Avrupa Enerji Düzenleme Kurulu'nun oluşturulması, enerji tedarik güvenliğinin sağlanması için üye ülkeler arasında daha yakın dayanışma sağlanması, enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesi ve yenilenebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesi, Stratejik Enerji Raporu'nun hazırlanması, küresel ısınmanın engellenmesi için önlem alınması ve stratejik – teknoloji planı yapılması, ortak bir dış enerji politikasının oluşturulmasıdır.

Mart 2006'da Avrupa Konseyi toplandı ve Yeşil Kitap üzerinde genel anlaşma sağlanmıştır. Ancak, enerji çeşitliliği ve dağıtım kurallarını oluşturabilecek bir kurulun oluşturulması üye devletlerin sorumluluğuna bırakılmıştır. Enerji iç pazarının kurulması, enerji arz güvenliğinin sağlanması, çevrenin korunması ve genel rekabet gücünün oluşturulması önemli hedefler olarak belirlenmiştir.

Enerji etkin kullanımı ve tasarrufu, petrol tüketim ve ithalatının azaltılması, katı yakıt kullanımı, enerji çeşitlendirilmesi, doğalgazın yerinin korunması, yenilenebilir enerji kaynaklarının mümkün olduğunca daha fazla kullanılması amaçlanmıştır

2007'de Avrupa Birliği; Lizbon Anlaşması ile AB Anlaşması'nı revize eden geniş çaplı bir anlaşmayı yürürlüğe soktu. Bu, Avrupa Birliği'nin İşlemesi Hakkındaki Anlaşma olarak kaydedildi. Enerji politikası her yönüyle revize edildi ve ortak enerji stratejik politikasının birlik tarafından değerlendirilmesi, özellikle de bu anlaşmayla Avrupa Yatırım Bankası'nın ve komisyonun desteklediği projelerin hızlandırılması konusunda ivme kazandırıldı.(URL 6).

Söz konusu direktif, tüm AB üye ülkeleri için önceki belgelerde belirlenmiş olan 2010 hedeflerini gözden geçirerek, 2020 hedeflerini belirlemektedir. Bu çerçevede, 2020 yılında birlik genelinde enerji üretiminin % 20'sinin yenilenebilir kaynaklardan sağlanması, enerji verimliliğinin % 20 oranında artırılması ve son olarak da enerji tüketiminin %20 oranında azaltılması öngörülmektedir. Bunlar "20-20-20 hedefleri" olarak adlandırılmaktadır. Aynı belgede, AB'de ulaşım alanında kullanılan enerjinin de % 20'sinin yenilenebilir enerji (YE)'den temin edilmesi hedeflenmiştir (URL 7). Söz konusu hedeflere ulaşmak için AB üyesi ülkelerden; sektörel bazda hedefler ve bunlara ulaşmak için uygulayacakları politikaların yer alacağı eylem planları oluşturmaları istenmiştir. Bunun yanı sıra Avrupa Birliği, yürüttüğü enerji programları kapsamında projeler geliştirmek üzere önemli fon kaynakları ayırmıştır (URL 8).

AB'nin 2030 hedefi ise YE'nin çok daha etkin bir şekilde kullanılmasıdır. Karbon emülsiyonunun %40 daha azaltılması, YE'nin tüm enerji kaynakları içindeki üretim payının % 27 ye çıkarılması, enerji verimliliğinin % 27-30 artırılması (URL 9), tüm AB ülkeleri arasındaki enterkonnekte sisteminde en az %15 YE kaynaklı elektriğin kullanılması; 2050 hedefinde ise karbon emülsiyonunun %80-95 oranında 1990'lı yılların seviyelerine çekilmesi öngörülmektedir (URL 10).

AB, 2006 yılında bir Yeşil Bildiri (Yeşil Kitap) daha yayınladı. Avrupa enerji politikasının temellerinin belirlenmesinde; 6 temel öncelikli özellikli alanı ve 20'nin üzerinde somut öneriyi içermektedir. Söz konusu kitap, enerji politikasının sürdürülebilir büyüme, rekabet edebilirlik ve enerji arzının güvenliği sağlanması konusunda temel üç önceliği açıklığa kavuşturmuştur. 6 temel özellikli alan ise şunlardır (URL 5):

1. Avrupa Enerji Düzenleme Kurumunun oluşturulması
2. Tedarik Güvenliği (Trans-Avrupa Enerji Ağları)
3. Stratejik Enerji Raporu
4. Küresel ısınmayı Engelleme
5. Stratejik Enerji Teknolojisi
6. Ortak Dış Enerji Politikası

Bu temel hedeflerle birlikte aynı zamanda komisyonda, Avrupa enerji şebekesinin kurulmasına dair bir kanun yapmak ve Avrupa bağlantı planı ile Avrupa Enerji Düzenleme Kurumu'nun oluşturulması önerilmiştir. İç pazarda enerji tedarik ağının güvenliğinin düzenlenmesi ki bu da üye devletlerin birbirleriyle karşılıklı işbirliğini geliştirmesine bağlı olduğu vurgulanmıştır. Tüm enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesi ve bununla ilgili bir stratejik enerji raporu düzenlenmesi amaçlanmaktadır. Küresel ısınmanın ve çevrenin kötü etkilenmesini engelleyen politikalar üretmekle birlikte stratejik enerji teknolojisi planı ve ortak bir dış enerji politikası oluşturmaktır. (URL 10).

Avrupa Komisyonu; birliğin enerji politikasını, reform ve yeniden organizasyon yoluyla yeni bir "Avrupa Enerji Birliği"ne dönüştürme amacı kapsamında, ilk etapta 1 Kasım 2014 tarihinde Enerji Birliği'nden sorumlu bir Başkan Yardımcısı atamıştır. 25 Şubat 2015 tarihinde de "İleriye Dönük İklim Değişikliği Politikası ile Dirençli Bir Enerji Birliği İçin Çerçeve Strateji" belgesini yayınlamıştır.

Bütün bu temel hedefler Avrupa Birliği Zirvesi'nde kabul edildi ve faaliyete geçmesi için gerekli önlemlerin alınması kararı çıkmıştır. Alınan kararların başlıca amaçları şöyle sıralanabilir; AB iç pazarının kurulması, enerji arzının güvenliği, çevrenin korunması, genel rekabet gücü, aynı zamanda uzun dönemli hedef olarak da enerjinin etkin kullanımı, enerjinin tasarruf edilmesi, nispi olarak petrolün

daha az ithal edilmesi, katı yakıt kullanımının teşviki, enerji çeşitliliğini artırılması ve yenilenebilir enerji kaynaklarının daha fazla kullanılmasıdır. Aynı zamanda taşımacılıkta kullanılan biodizel ve biyolojik esaslı yakıtların daha etkin ve en az %10 nispetinde kullanılması öngörülmüyor. Yapılan çalışmalar ve araştırmalar Eylül 2015 yılında Helsinki’de açıklanmıştır (URL 9).

Enerji güvenliğinin korunması da daha önce Maastricht Anlaşması çerçevesinde kurulan Trans-Avrupa Enerji Ağları tek pazar oluşturulmasında önemli katkı sağlamaktadır. Enerji güvenliği olarak hedeflerin öncelikli olan hedeflerini gerçekleştirmek için; enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesiyle özellikle yenilenebilir enerji kaynaklarının desteklenmesi ve öncelikli olarak ivedilikle üretim ağına sokulması, dış ülkelerle bağlantıların kurulması ve Trans-Avrupa ağının üçüncü ülkelere uzatılması, tüketilen enerjinin çok daha etkin bir tasarrufla kullanılmasıdır. Tüm bu hedeflerin gerçekleşmesi için Akıllı Enerji Programı devreye sokulmuş; Altener II, Sava, Coopener, Steer, Synergy, Carnot, Sure, Ingrid, gibi bir çok projeyi ITER, TRACECA (Kalaycı, 2006:191) gibi uluslararası hedefleri olan ve petrol tedarikçisi ülkelerin altyapısını ilgilendiren Avrupa-Kafkasya-Asya ulaşımını ilgilendiren altyapı çalışmalarının geliştirilmesi için yapılan faaliyetleri devreye sokmuştur. Örneğin Ingrid, hidrojen enerjisinin üretimi ve depolanması ile ilgili pilot bölge olarak İtalya’da başlatılmış bir projedir. 39 MW’lık bir elektrik enerji üretimini ve 1 tondan fazla hidrojen depolamayı öngörmektedir. Hidrojen enerjisi tamamıyla Puglia bölgesinde bulunan rüzgâr santrallerinden temin edilecek enerji ile dönüştürülecektir. Bu projenin bütçesi yaklaşık olarak 13 milyon 400 bin Euro, dağıtım olarak toplam 24 milyon Euro’yu geçmektedir (URL 11).

Aynı zamanda Avrupa Konseyinin aldığı kararları etkileyen ve kamuoyu oluşturan en önemli gelişmeler, yenilenebilir enerji kaynakları ile ilgili düzenlenen konferanslar ve toplantılardır. Çoğunlukla bilimsel niteliği olan bu toplantılardan çıkan sonuçlar, birliğin aldığı kararlarda oldukça etkili olmaktadır. Son olarak 6 Ekim 2015’de Paris’te yapılan uluslararası toplantıyı, IRENA,¹ SER organize etmiştir. Bu konferansta ortaya çıkan sonuç AB’nin stratejileriyle örtüşmektedir. Bu toplantıda, genel enerji transferlerinin güvenliği, hükümetlerin yenilenebilir kaynaklara yönelmesi, yenilenebilir enerjinin ve ticari yapısının mümkün olduğunca geliştirilmesi, yenilenebilir enerji için inovasyon ve araştırmaların daha etkili bir şekilde yapılandırılması gündeme gelmiştir.²

3. AB Enerji Politikasında Avrupa Birliği Yargı Kararları Örnekleri

Avrupa Birliği’nin genel siyasi ve politik gelişimi değişmektedir. AB Komisyonu aleyhine açılan davalar; gerek ihlal davaları gerekse ticari veya temyiz davalarının yapısı, genel anlamıyla birbirine emsal teşkil edebilecek sorunlar olduğu gibi ağırlıklı olarak teknik ve yoruma açık olan davalardır. Birliğe üye olan ülkelerin ulusal kararları ve uygulamaları da zaman zaman birlik hukuku ile çakışmakta veya uygulamalar birlik hukukunun müdahale etmesi gerektiği durumları ortaya çıkartmaktadır. 2016 yılına kadar tamamlanmış ve Avrupa Birliği Adalet Divanı resmi sitesinde ayrıntıları verilen davaların bazıları, serbest enerji piyasasının gelişmesi, ticari malların serbest dolaşımı ile yeni ve yenilenebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesi konusunda yapılan çalışmalarda ortaya çıkan ihale anlaşmazlıklarını kapsamaktadır. Örneğin C-573/12³ karar sayılı ABAD- Avrupa Adalet Divanı dava dosyasında konu olan mesele yenilenebilir temiz enerji üretimi ve satışlarıdır. İlgili üye ülkeler arasında konu olan sorun satışta ve nihai tüketiciye ulaştırmada hedef pazarların ortak kullanılması ve aynı desteklerin alınması temeline dayanmaktadır. Burada İsveç pazarında rüzgâr santralinden ürettiği elektrik enerjisini satmaya çalışan Finlandiya’da yerleşik Ålands Vindkraft isimli firmanın engellenmesi ve İsveç firmaları ile aynı avantajlara sahip olması hakkına riayet edilmemesinden dolayı İsveç’teki İdare Mahkemesi’ne, AB hukukuna ve kararlarına uyması yönünde uyarıda bulunulmuştur (URL 15). İlgili İdare mahkemesi: The förvaltningsrätten i Linköping (Administrative Court, Linköping, Sweden). Avrupa Birliği Adalet Divanı-Avrupa Birliği Mahkemesi (ABAD), İsveç’in ilgili mercilerinin malların serbest dolaşımını engelleyici tavır almaması ve yenilenebilir enerji kaynakları ile ilgili kendi ulusal firmalarına uyguladıkları tüm indirim muafiyet, avantajlardan ve aynı alım tarifesi üzerinden işlem yapması gerekliliğini karara bağlanmıştır. Mahkeme, aynı zamanda diğer üye devletlerin tüzel kişiliklerini ürettiği malların ki burada söz konusu olan elektrik enerjisidir; mahkeme elektrik enerjisini bir ürün olarak görmüştür. Verdiği kararla; bundan sonraki enerji piyasası kurallarının işleyişi için önemli bir

¹ Url 12

² Url 13

³ Url 14

emsal teşkil etmektedir. Karara bağlanırken mahkeme; birliğin aldığı kararları ve düzenlemeleri (2001/77 ve 2003/30 nolu direktifleri) dayanak ve referans olarak vermiştir (URL 16). Enerji ile ilgili bakılan ve sonuçlandırılan davaların her geçen gün komplike olduğu görülmektedir. İhlal davaları daha da artmaktadır. Piyasa koşullarının liberalleşmesi ve pazara başka satıcı ve üreticilerin girmesi de sorunları artırmaktadır.

AB’de enerji politikası her geçen gün gelişmektedir. Üye ülkeler hem kendi ulusal stratejilerini geliştirmekte hem de AB’nin aldığı kararlar doğrultusunda düzenlemeler yapmaktadırlar. Oluşturulan hedefler ve uygulanan sübvansiyonların amacı AB’nin YE kaynaklarına yönelik oluşturduğu politikaları desteklemektir. Bununla birlikte bazı AB üyesi olan ülkelerin ki bu ülkeler daha önce Doğu bloku ülkeleri olarak veya Yugoslavya Federasyonu’na bağlıydılar. Romanya, Hırvatistan, Slovakya, Bulgaristan’ın nükleer enerji ile ilgili daha önceleri enerji üretimi tecrübelerine güvenmesi ve mevcut elektrik üretim portföylerinin kullanılması sonucu sadece nükleer ile ilgili politikalarda farklı bir yaklaşım sergilemelerine yol açmıştır. Sonuçta bu ülkeler de yenilenebilir enerji kaynaklarından faydalanmakta ve destekleme politikalarını uygulamaktadırlar. Aynı zamanda serbest piyasa koşullarına uygun ve rekabete açık bir pazar oluşturmakta zorluk çekmektedirler. Bu zorluğu gösteren en önemli ihlal davalarından biri de T-465/11 no ile gelen, Çek Cumhuriyeti’nin Endüstri ve Ticaret Bakanlığı ile komisyonun taraf olduğu Çek Cumhuriyeti’nde bir bölgede doğalgaz dağıtım ve satış ile ilgili bir faaliyeti kapsayan karardır. C-596/13⁴ nolu mahkeme dosyası buna uygun bir örnektir. Bu dosya daha sonra temyiz edilmiştir. Çek Cumhuriyeti’nde faaliyette bulunan bir devlet kuruluşu olan ve Çek Cumhuriyeti Endüstri ve Ticaret Bakanlığı’na bağlı olarak çalışan devlet şirketi Globula A.S; Hodonin şehrinde kurulmuştur. Moravia Gas Storage A.S olarak ismi değiştirilmiştir. İlgili bakanlık, Nisan 2009 yılında doğalgaz dağıtım işinin %90 oranında büyük bir bölümünü özelleştireceğini açıklamıştır. Burada amaç, enerji piyasasının özerk ve özel rekabete açık bir yapıya kavuşturulmasıdır. Ancak alınan bu kararı takip eden komisyon 2011 yılında ilgili bakanlıkla yazışmalarda bulunmuş ve sonuçta işin gelişmesi AB Komisyonun direktiflerine 2003/55/EC⁵ ve 2009/73/EC uygun olmadığı kanısıyla mahkemeye Nisan 2013 yılında intikal etmiş ve mahkeme bir ön kararla sonuçlandırmıştır. İlgili direktifler göz önüne alınarak mahkeme yanlış uygulamanın son bulması ve ilgili komisyon direktiflerine uygun bir düzenleme yapılmasına karar vermiştir. 2003/55 nolu direktif doğalgazın iç pazardaki dağıtım ile ilgili düzenlemeleri ve amaçları kapsamaktadır. Doğalgazın dağıtım ve altyapı uygulamalarında kapasite artırımı ve güvenlik ön plandadır. Aynı zamanda direktifte, uygulama aşamasında rekabete açık ve uygun olmalıdır ibaresi vardır. Burada verilen karar için temyize gidilmiş ihlal davası olarak görülen yargılama, 49 maddeye dayanarak 26 Mart 2015 tarihinde Yüksek Mahkeme verilen bu kararı bozarak AB Mahkemesi’ne geri göndermiştir (URL 19). Mahkeme masrafları da daha sonra verilecek karara göre rezerve alınmıştır.

ABAD’a gelen dosyalar sadece komisyonun direkt olarak muhatap olduğu sorunlardan oluşmamaktadır. Aynı zamanda komisyona bağlı olarak çalışan birçok kurumun ve tüzel kişilerin de içinde bulunduğu sorunlar mahkemeye taşınmaktadır. Örneğin; bu politikaların uygulanması için Avrupa Komisyonu bünyesinde yarı özerk kurumlar oluşturulmuştur, bunlardan biri de F4E (Fision Four Energy) 250 değişik teknoloji şirkettir. Bu şirket, yaklaşık 50 araştırma geliştirme ekibi ile çalışmakta, birçok ihale açarak birlik politikasını uygulanması ve geliştirilmesi için çaba harcamaktadır. Ancak bu kuruluş, bütçesi nispetinde açtığı ihalelerde birçok itilafa söz konusu olmuştur; bunlardan birisi, T-553/13 iddia dosya ve C-88/16 karar numaralı mahkeme dosyasıdır. Avrupa Mahkemesi’nin davacı olarak iki firmanın müracaatına dayanarak açtığı davada, davalı komisyonun ilgili kuruluşu F4E’dir. Mahkeme, 161 madde içinde davanın genel itilaf sürecini değerlendirmiştir. Avrupa Birliği ve Euroatom’un genel uygulama kuralları olan 1605/2002, 1268/2012⁶ ve 966/2012 düzenleme maddelerine atıfta bulunmuştur. 2342/2002 ve 1605/2002⁷ numaralı resmi gazetede yayınlanmış olan düzenlemeleri temel almış ve ihale dosyasını 61 madde gerekçesiyle karara bağlamıştır. Davacı olan firmaları ihale sürecinde hatalı bulunduğu için talep ettikleri tazminatı reddetmiş, mahkeme masraflarını da davacı firmalara yüklemiştir.

⁴ Url 17

⁵ Url 18

⁶ Url 20

⁷ Url 21

Avrupa Birliği Komisyonu; sürekli olarak enerji politikasını revize eden çalışmaları Ekonomik ve Sosyal Komitesi ve Bölgeler Komitesi ile koordineli olarak yürütmektedir. Aynı zamanda enerji ile ilgili Avrupa Birliği'nin asli organlarından (Özsunay, 2015: 211) Avrupa Adalet Divanı'na giden davaların büyük bir kısmı komisyon ve komisyona bağlı çalışan projeleri takip eden kurumlarla, bu projeleri gerçekleştirmeye talip olan tüzel kişilikler arasında geçmektedir. 2016 yılına kadar Avrupa Birliği mahkemelerine gelen sadece enerji ve enerji ihaleleri ile ilgili ticari ihtilafların ve aynı zamanda enerji ile ilgili konsey kararların ABAD tarafından onanmış kararlarının ayrıntılı dosyaları gösterilmiştir (URL 22). Örneğin elektrik enerjisi üretiminde ' Yeşil Sertifika' uygulaması ile ilgili düzenleme ve talimatlar bile ayrıntılı olarak yayınlanmıştır (URL 23). Dava dosyalarının ayrıntılarını da görmek mümkündür (URL 24).

Burada belirtmek gerekir ki birçok dava ve ihtilaf ABAD a gelmeden ulusal yargı denetiminde ABAD'ın kararları doğrultusunda sonuçlandırılmaktadır. Böylelikle birçok mesele kendi mecrasında, bölgesinde ve ülkesinde sonuca bağlanmaktadır. Bunun nedeni; birçok ulusal mahkeme, ABAD'ın emsal teşkil eden kararlarını temel alarak karar vermesidir. Bilirkişilerin dava sürecindeki etkisi söz konusu olduğunda ise daha teknik ve özelliği olan davalar bunun dışında tutulabilir. Örneğin bir enerji altyapısıyla ilgili teknik özelliklere uymayan bir kablunun kullanılması durumunda, ABAD kararlarına uymak zorunlu olmayabilir. Bunun kararına teknik özellikleri test edebilen tarafsız bir laboratuvar raporu dava kararını etkileyen en önemli veri olabilir. Bunun için mahkemeler ve ABAD, tarafsız bilirkişilere müracaat etmektedirler.

Örneğin; davaların sonuçlandırılmasında komisyon, konsey ve genel anlaşma koşulları dikkate alınmakta, ilgili ihale dosyasının maddeleri ile daha önce görülen davaların emsal teşkil eden kararları dava sonuçlarını etkilemektedir. T-182/08 nolu enerji alanında katı atık kullanımı ile ilgili komisyon çalışmaları ve konsey kararının hedeflerine göre dizayn edilmiş bir ihaledeki itilafli durumun dava dosyası AB Mahkemesi'nin kararları içinde bulunmaktadır. Açılan ihale; geri dönüşümlü kullanılmış ahşap döküntülerinin yakılarak değerlendirilmesi ve böylelikle çok daha ucuz bir kaynağın enerjiye döndürülmesi amacını hedeflemektedir. Projenin sürdürülmesi için yapılanların sonucunda müteahhit firma tarafı birkaç kez el değiştirmiş, yeni ortaklar girmiş ve sonuçta proje zamanında bitirilememiş ve komisyon davacı olarak gecikmenin faizlerini talep etmiştir. Dava dosyasında mahkeme 94/806/EC 23 Kasım 1994⁸ tarihli Avrupa Konsey kararının düzenlemesine atıfta bulunmaktadır. Bu düzenleme nükleer olmayan enerji kaynaklarının kullanılması için teknoloji ve araştırma yapılmasını öngören 1994-1998 yılları arasında projelendirilmesini amaçlayan dördüncü çerçeve programı içinde değerlendirilen ve Avrupa Parlamentosu'na, Ekonomik Sosyal Komiteye ve Avrupa Komisyonuna atıfta bulunan bir düzenlemedir. Bu düzenleme şartlarına uygun olarak Birleşik Krallık'ta açılan ihalenin şartları ilk olarak İngiltere hukuk kurallarına göre yazılmış bir anlaşmaya göre yapılırsa da, itilaf halinde Avrupa Mahkemesi'nin karar merci olacağı muhakkaktır. Çünkü proje tamamıyla Avrupa Konseyi programına göre tertiplenmiştir. İhale projesinin devam etmesi öngörülen tarih aralığı 1996 ile 1999 yılları arasında olmasına rağmen proje ancak 2002'de tamamlanabiliyor, böylelikle komisyon zarara uğramış oluyor. Mahkeme; 1103/97/EC⁹ konseyin arbitraj ile ilgili düzenlemesine, yapılan anlaşma metinlerine atıfta bulunarak 22 maddede proje sürecini, 40 maddede itilafın sürecini, 70 maddede de sonuç ve karar sürecini anlatmaktadır. Konseyin 1605/2002/EC¹⁰ ve Avrupa Komisyonu bütçesi ile düzenlemeyi de göz önünde bulundurarak; diğer Avrupa Mahkemesi'nin T-68/99¹¹ ve T-29/02¹² nolu ön karar dosyalarına atıfta bulunarak, kararını ilgili yüklenici firmanın gecikme faizlerini Avrupa Komisyonu'na ödemesine ve mahkeme masraflarının da kaybeden taraf olan ilgili yüklenici, yani müteahhit firmanın ödemesine karar veriyor. Bu dava gibi diğer birçok davanın görülmesi uzun bir süreci ifade etmektedir. Örneğin bu dava yaklaşık olarak 6 yıl sürmüştür.

Bir diğer kesinleşmiş ve oldukça önemli bir emsal teşkil edebilecek olan dava dosyası ise C-207/07¹³ nolu dosyadır. Bu kararda İspanyol Ulusal Enerji Komisyonu, ülkede enerji yatırımı yapmak isteyen firmalara karşı aldığı bazı önlemlerden dolayı ihlal davasına muhatap olmuştur. Komisyonun taraf

⁸ Url 25

⁹ Url 26

¹⁰ Url 27

¹¹ Url 28

¹² Url 29

¹³ Url 30

olduğu davada mahkeme; sermaye ve yatırımın serbest dolaşım hakkı olduğunu ve Ulusal Enerji Komisyonu'nun İspanya'da yatırım yapan diğer ülke şirketlerin haklarına müdahale ettiğini ve AB hukukuna uymadığına karar vermiştir. Aynı zamanda mahkeme masraflarının da İspanya Devleti tarafından ödenmesine karar verilmiştir. Kararı oluşturan birçok olay 1998 yılından itibaren ilgili komisyonun uygulamalarını da kapsadığı için ve AB anlaşmalarında temel teşkil eden; kişilerin, sermayenin ve hizmetin serbest dolaşım hakkını kabul eden AB kurulumunda temel maddelerden bir olan Madde 43 daha sonra Maastricht'de 52 nolu maddeye dayanarak ve Nice Anlaşması'na göre 56¹⁴, Maastricht'e göre 76. Maddeyi de baz aldığı için oldukça önemli emsal davalardan biri olarak Haziran 2008'de karara bağlanmıştır. Bundan sonraki süreçlerde tüm diğer üye ülkelerin kendi ülkelerindeki yatırım, sermaye ve hizmetin serbest dolaşımı ile ilgili tüm diğer faaliyetlerinde daha özgür davranmalarını sağlayacak bir karar olmuştur.

4. Avrupa Birliği Ombudsmanlığı

Aynı zamanda Avrupa Birliği'nin özel görevi olan kuruluşlarından (Özsunay, 2015: 222) olan Ombudsmanlık Kamu Denetçiliği kararları da oldukça etkili ve Avrupa mahkemelerinin yükünü hafifletmekte ve sistemin daha hızlı çalışmasını sağlamaktadır. Ancak kararlar bağlayıcı değildir ve yaptırımı olmasa da etkisi büyüktür. Örneğin; 253/2013/JN dosya numaralı Avrupa Ombudsman karar dosyasında¹⁵ Trans-Avrupa Enerji ağı için hazırlanan bir projenin reddedilmesi ile ilgili bir ihaleye katılan bir şirketin müracaatını değerlendirmiş ve şikâyetçi olunan Avrupa Komisyonu ile ilgili uzunca bir muhaberat ve bilgi alış verişinden sonra şikâyetçi firmanın isteğini yerine getirmiştir.

Sonuçta maddi açıdan herhangi bir kayba uğramamakla birlikte, Avrupa Birliği organlarının kötü yönetim ve sorumsuz davranışlarının mağdurları veya kendini mağdur olarak addedenlerin şikâyet mercii Avrupa Birliği Ombudsmanıdır. Ombudsmanlık, konsey ve parlamentonun kendisine verdiği yetkileri sonuna kadar kullanarak sistemin daha adil ve saydam şekilde işlenmesini sağlamaktadır. Özel ve tüzel kişiliklerin müracaatları ile birlikte daha büyük organizasyonların ve sivil toplum kuruluşlarının sorunları da Ombudsmanın çözümlenebileceği problemlerdir. Örneğin; 1151/2008/ANA nolu dosya 26 Haziran 2008 tarihinde açılmış 09 Temmuz 2013'de ancak karara bağlanmıştır (URL 33). Bunun nedeni sorunun büyük çapta olmasıdır. Brüksel Sivil Toplum Kuruluşu, Avrupa Konsey kararları bağlamında, Avrupa Komisyonu'na karşı bio-yakıt kullanımının genel uygulama ve planlama politikalarının karar mekanizmasında bir sivil toplum kuruluşu olarak tüm aktivitelerin dışında tutulduklarını, maddi kazanımların topluma, halka yansımadığını ve Komisyonun bu davranışında kasıtlı olduğunu ileri sürmüştür.

Ombudsmanlık; iddiaların araştırılması, Avrupa Komisyonu ile yaptığı uzun süren yazışmalar, birçok karar, yönetmelik, direktif ve uygulamanın 122 madde içinde topladığı karar süreci sonucunda, sivil toplum kuruluşunun iddiasını haklı bulmuş ancak komisyonun bunu kasıtlı olarak yapmadığına hüküm vermiştir. Bu tip maddi zararların tam olarak belirlenemediği ancak kötü yönetim ve kusurun ortaya çıktığı durumlardan uzun ve parasal külfeti olan Avrupa mahkemelerine müracaat yerine Ombudsmanlık Kurumu daha etkili olmaktadır. Ombudsmanlık kurumu aynı zamanda Avrupa Komisyonu'na tavsiyeler, özel raporlar, açıklamalar, çözüm ve arabuluculuk raporlarını göndermekte ve taleplerde bulunmaktadır. Hatta komisyonun verdiği raporlar ve düzenlemelerle ilgili daha hızlı ve sonuca götürücü bilgi talebini içeren birçok mektup ve yazışma örneklerini Avrupa Ombudsmanlık resmi web sitesinde görmek ve incelemek mümkündür (URL 34). Ombudsmanlık kurumuna, enerji ile ilgili 1995 yılından itibaren 200'den fazla müracaat yapılmıştır. Bu müracaatların sonucunda her ne kadar yaptırım gücü veya tenfizi ABAD ve ulusal mahkemeler kadar olmasa da mağdur olarak gözüken tarafı ileride oluşabilecek bir ihtilafta elini güçlendirebilecek bir konuma getirmektedir.

5. SONUÇ

Avrupa Birliği'nin kuruluş amaçlarından biri de sanayileşme ile ortaya çıkan rekabet ortamında dünyada büyük çapta üretim yapan diğer devletlerle rekabet edebilmektir. Bu rekabeti sağlayabilecek en önemli etken enerji kaynaklarına sahip olmak ve verimli kullanmaktır. Bu nedenle Almanya ve Fransa arasındaki

¹⁴ Url 31

¹⁵ Url 32

Ruhr Havzası'nda demir ve çelik endüstrisinin önemli etkeni olan kömür madenleri ve demir cevherinin varlığı bu ülkelerin işbirliğinin doğmasında neden oldu.

AB'nin kuruluş amaçlarının başında bu enerji kaynaklarının verimli ve etkili kullanılması için işbirliğinin sağlanması olduğu açıktır. Aynı zamanda nükleer enerjinin de kullanılması için yapılan işbirliği sonucu birçok elektrik enerjisi üreten nükleer santraller kurulmuştur. Doğal enerji kaynakları bakımından zayıf olan Avrupa ülkeleri işbirliği sayesinde, nükleer gücü kullanmaya başlamışlar, yenilenebilir enerji kaynaklarını devreye sokmuşlardır. Sanayileşme hızları artmış, daha fazla üretme gücü kazanmışlardır.

Enerjinin etkili ve verimli kullanılması amacıyla AB'nin öncü olduğu ve dünyada en büyük nitelikli çok taraflı anlaşma olarak nitelendirilebilecek Avrupa Enerji Antlaşması (EŞA) önemli bir gelişmedir. Bu anlaşmaya götüren politik görüş ve yaklaşımlar, uzun bir dönemi kapsamaktadır. AB Konseyi ve komisyonu çalışmaları birkaç on yıla sığmıştır. Enerjinin etkin kullanımı için birçok siyasi kararlar alınmıştır. Bu kararların yanı sıra Avrupa Mahkemesi'nin de AB'nin politikaları paralelinde verdiği kararlar etkili olmuştur. AB Ombudsmanlığı ise bu kararların ve politikaların uygulanmasında önemli rol oynamışlardır.

KAYNAKÇA

DURA, C. & Atik, H. (2014). *Avrupa Birliği Gümrük Birliği ve Türkiye*. Ankara: Nobel Yayınları.

KALAYCI, İ. (2006). *Avrupa Birliği Dersleri*. Ankara: Nobel Yayınları.

ÖZSUNAY, E. *Avrupa Birliği Hukuku ve Türkiye-AB İlişkileri*. İstanbul: Vedat Kitapçılık.

Url 1 http://europa.eu/about-eu/basic-information/about/index_en.htm (21.02.2020)

Url 2 http://europa.eu/pol/pdf/consolidated-treaties_en.pdf#nameddest=article194 (03.04.2020)

Url 3 <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1460109067027&uri=CELEX:32009L0028> (01.04.2020)

Url 4 <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1460109175855&uri=CELEX:32009L0028> (02.04.2020)

Url 5 <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1459670372439&uri=CELEX:52006SC0317> (Erişim Tarihi 03.04.2020)

Url 6 http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2007.306.01.0001.01.ENG&toc=OJ:C:2007:306:TOC (25.03.2020)

Url 7 http://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:4f8722ce-1347-11e5-8817-01aa75ed71a1.0001.02/DOC_1&format=PDF (03.04.2020)

Url 8 <https://ec.europa.eu/energy/en/topics/renewable-energy/renewable-energy-directive> (03.04.2020)

Url 9 <http://www.enr-network.org/eemods15-energy-efficiency-in-motor-driven-systems.html> (03.04.2020)

Url 10 http://europa.eu/pol/ener/index_en.htm (02.04.2020)

Url 11 <https://ec.europa.eu/energy/en/news/eu-energy-stories-how-hydrogen-could-balance-renewable-electricity-supply-demand> (04.01.20)

Url 12 <https://www.irena.org/newsroom/pressreleases/2020/Jun/Renewables-Increasingly-Beat-Even-Cheapest-Coal-Competitors-on-Cost> (04.05.2020)

Url 13 <https://ec.europa.eu/energy/en/international-conference-re-energising-future> (22.03.2020)

Url 14 <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=146942&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=791000> (Erişim Tarihi: 04.05.2020)

Url 15 <http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2014-07/cp140090en.pdf> (02.04.2020)

Url 16 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32009L0028> (04.04.2020)

- Url 17 <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?td=ALL&language=en&jur=C,T,F&num=C-596/13> (06.05.2020)
- Url 18 <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=URISERV:l27077> (10.04.2020)
- Url 19 <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=163251&mode=req&pageIndex=1&dir=&occ=first&part=1&text=&doclang=EN&cid=775783> (Erişim Tarihi: 06.05.2020)
- Url 20 <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/3/2015/EN/3-2015-7555-EN-F1-1.PDF> (11.04.20)
- Url 21 <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=OJ:L:2010:037:TOC> (11.04.2020)
- Url 22 http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_11765/?hlText=energy (29.03.2020)
- Url 23 <http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2014-09/cp140125en.pdf> (08.04.2020)
- Url 24 http://curia.europa.eu/jcms/jcms/j_6/?types=com.jalios.jcms.Content&textSearch=true&catName=true&searchInFiles=true&searchInArchives=true&text=energy&opSearch=Search&jsp=jcore%2Fquery.jsp&start=0&pageSize=60 (08.04.2020)
- Url 25 <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1460202450705&uri=CELEX:31994D0806> (09.04.2020)
- Url 26 <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1460204102480&uri=CELEX:61997CJ0069> (08.04.2016)
- Url 27 <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1460204557897&uri=CELEX:32002R1605> (08.04.2020)
- Url 28 <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?td=ALL&language=en&jur=C,T,F&num=68/99> (08.04.2020)
- Url 29 <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?td=ALL&language=en&jur=C,T,F&num=29/02> (09.04.2020)
- Url 30 <http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2009-03/cp080054en.pdf> (05.02.2020)
- Url 31 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12002E056:EN:HTML> (05.05.2020)
- Url 32 <http://www.ombudsman.europa.eu/en/cases/decision.faces/en/54607/html.bookmark> (09.04.2020)
- Url 33 <http://www.ombudsman.europa.eu/en/cases/decision.faces/en/50818/html.bookmark> (09.04.2020)
- Url 34 <http://www.ombudsman.europa.eu/en/home.faces> (09.04.2020)